

303583 - آیا باید پول سیگاری که پیش از توبه با قرض خریده است را بدهد؟

سوال

زمانی که دخانیات مصرف می‌کردم، سیگارم را از یکی از مغازه‌ها قرضی می‌خریدم و قرضم به جایی رسید که که دیگر به من سیگار نداد. من هم پولی نداشتم که به او پس بدهم و این مدتی به طول انجامید تا آنکه فروشنده از دنیا رفت و اکنون فرزندش به جایش در مغازه کار می‌کند. من الان الحمدلله توبه کرده‌ام. باید چکار کنم؟

پاسخ مفصل

اولاً:

قاعده کلی نزد علما این است که در امور محرم دادن عوض جایز نیست. بنابراین کسی که کالای حرامی خریده، دریافت کالا و دادن پولش برای او جایز نیست.

و اگر فروشنده پولش را گرفته واجب است که آن را به صاحبش پس دهد مگر آنکه کالا مصرف شده باشد یا از بین رفته باشد که در این صورت پولش را باید صدقه بدهد [و برای خودش بر ندارد].

و اگر مشتری کالا را تحویل گرفته واجب است که آن را از بین ببرد زیرا آن کالا یک جنس حرام است و در آن هیچ سود معتبری از نظر شرع نیست و نباید به صاحبش بازگردانده شود.

این اصل کلی است و درباره هر حرامی که تحریمش واضح باشد مانند خمر و مردار و خوک و این موارد، صادق است.

«ابن حبیب می‌گوید: اگر مسلمان، از مسلمان دیگری شراب بخرد، تا وقتی که آن خمر در دست فروشنده یا خریدار است، باید بر خریدار شکسته شود و اگر [فروشنده] پولش را گرفته به خریدار پس دهد، و اگر [نزد مشتری] از بین رفته باشد، فسخ ممکن نیست و پول را چه فروشنده آن را گرفته باشد یا نگرفته باشد [یعنی مشتری هنوز پولش را نداده باشد] از او گرفته و صدقه می‌دهند و هر دو مجازات می‌شوند» (النوادر والزیادات علی ما فی المدونة من غیرها من الأمهات: ۱۷۹ / ۶).

از شیخ ابن عثیمین درباره مردی پرسیده شد که خمر خریده و پولش را نداده و سپس توبه کرده است. اکنون باید چه کند؟

ایشان گفتند: «از او گرفته می شود و در بیت المال گذاشته می شود» (الکنز الثمین: ۱۱۸).

ثانیا:

اما درباره پرسش شما، صحیح تر و به سلامت نزدیکتر آن است که پول سیگار قرضی را بدهید، به چند اعتبار:

۱- دخانیات، اگر چه فتوا بر تحریم آن است، اما درباره مکروه یا حرام دانستن آن اختلاف مشهوری میان اهل علم است و تحریم آن همانند تحریم فروش خمر و مواد مخدر و شبیه آن در دل مردم جا نیفتاده است، برای همین در مورد خرید و فروش و تجارت و مصرفش سهل انگاری می کنند، که این یا از روی تقلید از کسانی است که آن را مباح می دانند، یا به سبب وجود شبهه است، یا آنکه درباره تحقق مناط تحریم درباره دخانیات یعنی وجود ضرر آن قانع نشده اند.

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - می گوید: «اموالی که شخص از طریق معاملاتی به دست آورده که امت درباره اش [حکمش] اختلاف کرده اند و در این زمینه تاویل نموده و به سبب اجتهاد یا از روی تقلید یا تشبه به برخی از اهل علم یا از این رو که برخی به او چنین فتوا داده اند و مانند آن، معتقد به جوازش بود، این اموالی را که به دست آورده اند و تحویل گرفته اند، لازم نیست که آن را از اموال خود بیرون کنند، حتی اگر بعدها برایشان روشن شود که در این گمان خود اشتباه کرده اند و آنکه به آنان فتوای جواز داده دچار خطا شده است...

بنابراین مسلمان متأول، معتقد به جواز کارهایی که انجام داده از جمله فروش و اجاره و معاملاتی که برخی از علما درباره آن چنین فتوا می دهند: اگر در پی این معاملات [که در پی یک تأویل مباح دانسته شده] پولی گرفته شود و سپس بعدها صاحب آن معامله بداند که قول صحیح، تحریم آن معامله است، آن پولی که بنابر یک تأویل گرفته اند برایشان حرام نخواهد بود» (مجموع الفتاوی: ۴۴۳/۲۹).

۲- عدم پرداخت پول برای طرف دوم قابل فهم و پذیرش نخواهد بود و برایشان درباره شخص توبه کار تصویری بسیار منفی ایجاد خواهد کرد، و تصور می کنند او در آغاز توبه اش شروع به خوردن حق بندگان کرده است.

۳- چه بسا گمان کنند که این توبه در واقع حيله ای است برای فرار از پرداخت پول سیگاری که قبلا برداشته است.

۴- علما نیز هرچند دادن پول جنس حرام را جایز نمی دانند، اما برداشتن آن پول توسط خود شخص را هم جایز نمی دانند تا آن که هر دو چیز (هم جنس و هم پولش) نزد او نماند، بلکه او را الزام می کنند که پولش را صدقه دهد [نه آن که برای خودش بردارد].

شیخ الاسلام ابن تیمیه می گوید: «کسی که در برابر یک جنس حرام پولی گرفته باشد یا در برابر یک خدمت حرام مانند حمل و نقل شراب یا اجرت سازنده صلیب و پول فاحشه و مانند آن سودی گرفته است، باید آن را

صدقه بدهد و از آن کار حرام توبه کند و آن صدقه در عوض کفاره کاری است که انجام داده زیرا بهره بردن از این پول جایز نیست و پولی خبیث است و به صاحبش هم باز گردانده نمی شود زیرا عوض را گرفته و باید آن را صدقه دهد چنان که تنی چند از علما به صراحت گفته اند، مانند امام احمد درباره کسی که شراب حمل و نقل کند و اصحاب مالک و دیگران به صراحت همین را گفته اند» (مجموع الفتاوی: ۱۴۲/۲۲).

بنابر اعتباراتی که گذشت و برای دور ساختن اتهام از خود، این را به سلامت نزدیک تر می دانیم که همه پول دخانیات را بدهید و در هنگام پرداختش این را نیت کنید که این صدقه ای از سوی شماست و دادن صدقه به فقیر و غنی جایز است.

امام نووی . رحمه الله . می گوید: «دادن صدقه مستحب بدون اختلاف به اغنیا جایز است» (المجموع: ۶/۲۳۶).

و اگر این را برای فرزند وارث توضیح دهید که آنچه می دهید برای قرضی که داشتید نیست، بهتر است زیرا چه بسا خداوند در این خیری قرار دهد و باب توبه از فروش دخانیات و چیزهایی مانند آن را به رویش بگشاید.

اما اگر مطمئن بودید که این پول را از شما نخواهند خواست و به شما گمان بد نخواهند برد و پول آن سیگارها را صدقه دادید این هم ان شاء الله اشکالی ندارد.

و از الله خواهیم که توبه شما را بپذیرد.

والله اعلم